

JASEN BOKO

VRHUNSKO MJESTO KAZALIŠNOGA OKUPLJANJA EUROPSKOG KONTINENTA

PREMIJERE

PORTRETI

FESTIVALI

RAZGOVORI

POVODOM

OBLIETNICE

AKTUALNOSTI

NOVI

HISTORIJE

MEDIA

TEORIJA

NOVI RELEVANTI

NOVE TRAGIKE

DRAME

Zlatna maska, festival ruskoga kazališta, i ove je godine bila najjače nacionalno kazališno okupljanje u Europi. Koncentracija kvalitete bila je tolika da su predstavnici gotovo svih važnih međunarodnih festivala od Wroclawa do Seula bili u Moskvi kako bi vidjeli što se novo događa u ruskom kazalištu. Jer, prošlogodišnja *Zlatna maska* bila je izuzetno kvalitetna, otkrila je nekoliko novih i zanimljivih imena i podsjetila na neke stare majstore ruskoga teatra, koji se očito izvukao iz krize devedesetih.

Zlatna maska, začeta 1994. po zamisli Eduarda Bujakova, koncipirana je po originalnoj, ali zapravo sasvim jednostavnoj zamisli: riječ je o odabiru najboljih predstava u ruskom kazalištu u pet kategorija – drama, opera, opereta/mjuzikl, balet/suvremeni ples i lutkarsko kazalište. Dva žirija, jedan koji ocjenjuje dramske i lutkarske predstave (15 uglednih umjetnika i kritičara) i jedan za glazbeni/plesni segment (14 glazbenih i plesnih stručnjaka i umjetnika), odgledavši godišnju produkciju nominiraju najbolje u svim kategorijama. Sve nominirane predstave potom se na nešto manje od tri tjedna okupljaju u Moskvi kako bi u više izvedbi bile pokazane publici pa je festival ove godine trajao od 24. ožujka do 11. travnja. Posljednje festivalske večeri proglašenje je najboljih i svečana dodjela nagrada, glamurozan događaj.

Zanimljivo je da je broj nagrada još uvijek pod razumnom kontrolom pa se *Zlatnih maski* dodjeljuje ukupno 23, iako se radi o pregledu kompletnog ruskog kazališnog stvaralaštva, u svim segmentima. Konkretno u

kategoriji drame, podijeljenoj u male i velike forme, dodjeljuju se nagrade za najbolju predstavu (veliku i malu), redatelja, žensku i mušku ulogu i umjetnički rad.

Inače, Moskva je ove godine gledala ukupno 31 predstavu, najviše u dramskoj kategoriji, po 6 za veliku i malu formu, 7 opera, 5 baleta i plesnih predstava, 4 lutkarske predstave i 3 operete/mjuzikla.

No, festivalski segment koji je pokrenut prije šest godina, *Russian Case*, pokazao se glavnim pokretačem inozemne promocije suvremenog ruskog teatra. Ovaj je ruski program zapravo selekcija unutar selekcije, koju svake godine osmišljava drugi kazališni kritičar, a koja je namijenjena stranim gostima. Sabijen u šest dana, *Ruski program* (ili *Ruski slučaj*, kako bismo se nazivom mogli poigravati) nudi izbor iz ruske dramske i plesne produkcije koji bi mogao biti zanimljiv inozemnim producentima i selektorima jakih međunarodnih festivala pozvanima u goste, ali i novinarima koji će cijelu priču dalje promovirati. Tih je međunarodnih gostiju ove godine bilo stotinjak. Jer, poziv na *Zlatnu masku*, festival koji je posljednjih godina pravi izvor kvalitetnih predstava, ne propušta se. U tom je programu ponudeno 11 dramskih i 3 plesne predstave, ali je boravak međunarodnih gostiju iskorišten i za razmjenu festivalskih i kazališnih iskustava te kao pokušaj promišljanja budućnosti sve brojnijih festivala u Europi.

Ruska je (dramska) produkcija, u pametno izbalansiranom programu, i ove godine potvrdila svoju iznimnu zanimljivost. Suvremeni se ruski teatar temelji na dje-

Priča o uspravnom čovjeku, režija Boris Jukananov

ma kvalitetnim pretpostavkama. Jedna je poznata već barem četrdesetak godina, otkad je ruski teatar ponovno počeo izlazak u svijet: riječ je o velikim redateljskim imenima koja se pojavljuju u pravilnim razmacima i onda dugo traju sa svojim originalnim estetikama iza kojih se iskazuje pravi redateljski genij. Druga je pretpostavka kvalitete izuzetan obrazovni sustav u kazališnim akademijama, visoka razina kazališnog obrazovanja i činjenica da gotovo svi spomenuti veliki redatelji imaju svoje majstorske radionice, zapravo alternativne akademije u kojima svoje znanje prenose mladim redateljima.

Tako je i ove godine bilo primjetno da u ruskom kazalištu postoji više redateljskih generacijskih skupina koje se bave različitim estetikama i scenskim izrazima,

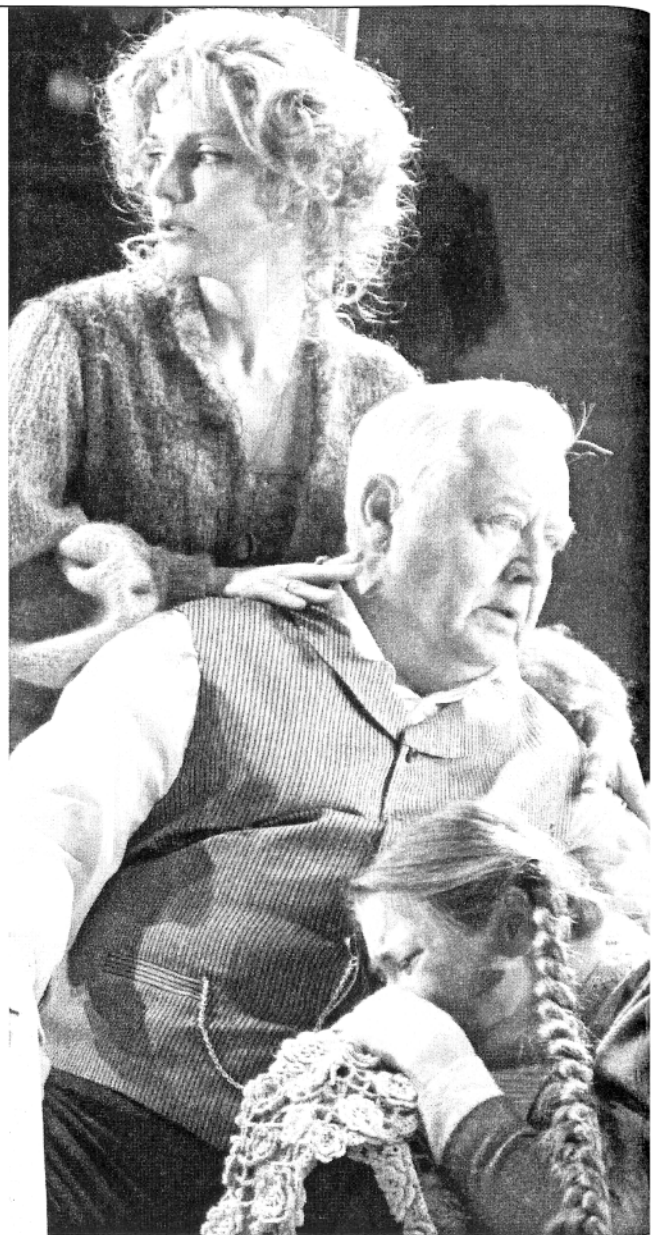
a zanimljive produkcije dolaze podjednako iz svake od njih. Pritom se ne primjećuje neki uteg starih nad mladima, antagonizam, niti mladi pokušavaju pseudorevolucijama svrgnuti svoje velikane. Ne postoji primjetan generacijski sukob, osim onog kreativnog koji je poticajan za samo kazalište.

Glavna potraga na *Zlatnoj maski* svake je godine za novim imenima, prije svega novim redateljima. Lani je to bio Dmitrij Černjakov, mladi redatelj čija je inovativna *Dvostruka nevjera* po Marivauxu bila najveće festivalsko iznenađenje, okitivši se na kraju i glavnom nagradom. No, Černjakov se ove godine *sklonio* u opernu kategoriju, nije bilo njegove dramske produkcije, ali je zato *Aida* nagrađena i kao najbolja predstava i kao najbolja oper-

na režija. Glavni predmet razgovora bio je što će donijeti sljedeća produkcija ovog mladog i darovitog redatelja, Meterlinckova *Plava ptica*.

No, i ovogodišnji je festival otkrio novo ime, ne rusko, nego litavsko! Mindaugas Karbauskis, izdanak Fomenkove škole, predstavio se dvjema produkcijama u konkurenciji. *Ujak Vanja* začudan je spoj konvencionalne interpretacije najvećeg ruskog klasika u koji je udahnut dah unutarnje inovativnosti, koja se iskazuje na glumačkom i vizualnom planu. Karbauskis, koji je zamijećen prošle godine režijom jedne manje poznate Gogoljeve pripovijetke u St. Petersburgu, ove je godine *Ujaka Vanju* radio u MHAT-u, u produkciji Olega Tabakova, velikoga glumca i producenta, a sigurno je da će mu nakon ovogodišnjeg uspjeha sva vrata biti otvorena. Iako ova predstava nije dobila nagradu za najbolju režiju (Irina Pegova nagrađena je za izuzetnu kreaciju Sonje), Karbauskisova druga produkcija, originalna vizija Faulknerove *Dok ležah na samrti* proglašena je najboljom dramskom produkcijom (mala forma), a Karbauskis je njom zaradio nagradu za najbolju režiju festivala. U svakom slučaju, Mindaugas Karbauskis ime je o kojem će se sljedećih godina puno govoriti.

Rusija, bez obzira na velik broj kvalitetnih redatelja, nije zatvorena gostima na svojim scenama. Znatno poznatiji Karbauskisov zemljak Eimuntas Nekrošius nakon lani zapaženog *Višnjika* u ruskoj produkciji ove je godine opet radio u Rusiji, ali je i on prešao u operne vode – Verdijev *Macbeth* ostao je, međutim, bez nagrada. Predstavljen je još jedan gost – bugarski redatelj srednje generacije Aleksandar Morfov, otprije poznat ruskoj publici s petrogradskim *Don Juanom*, ali je glavna nagrada u kategoriji drame ipak otišla jednom ruskom veteranu. Kama Ginkas (iako podrijetlom litavski Židov, Ginkas cijeli život radi u Rusiji), umjetnički vođa *Kazališta mladoća gledatelja*, čovjek je osobene poetike koja ne spada ni u jedan trend ili poznati pravac. Njegova *Rotschildova violina*, o kojoj sam pisao još prošle godine jer je gostima *Ruskoga programa* tada pokazana kao premijera, dok je ove godine bila u službenom natjecateljskom programu, zaključni je dio trilogije koja se temelji na Čehovljevim pričama. Nakon *Crnog monaha* i *Dame sa psetancem*, Ginkas je uprizorio i priču o tesaru, izrađivaču mrtvačkih sanduka, svoju vjerojatno najneobičniju produkciju do sada. I ovu produkciju krasi originalnost Ginkasova scenskog izraza, ali i izuzetne glumačke kreacije.

Čehov, *Ujak Vanja*, režija Mindaugas Karbauskis

Još je jedno veliko ime ruskog teatra ponovno u formi: Anatolij Vasiljev, u skladu sa svojim interesima za nedramske klasične predloške, napravio je predstavu po Puškinovu romanu u stihu *Jevgenij Onegin* nazvavši je *Iz Oneginova putovanja*. Jedno je jasno iz svakog poteza ove produkcije: riječ je o djelu apsolutnoga kazališnoga genija, koji je ovaj put, za razliku od većine svojih produkcija, i izuzetno duhovit. Vasiljev je prvo poremetio sklad Puškinova jezika, koristeći potpuno neoče-

kivane logičke naglaske unutar rečenice. Cijela je priča dekonstruirana i onda ponovno sastavljena s puno šarma i kazališne ironije, ironije koja se šali baš sa svim, uključujući i sam redateljski postupak.

Iz *Oneginova putovanja* predstava je koja se igra i žanrovima, Vasiljev kombinira stih, dramu, operu, balet, mjuzikl, čak i kabare, a prema svakoj od tih formi produkcija zadržava ironičan odmak, uvijek s puno duha. Ova produkcija sigurno će dobro odjeknuti na europskim scenama, premda je očito da Vasiljev, kao i svaki genij, nema u blizini ni jedan korektiv, nikoga tko bi mu se usudio reći da na nekim mjestima produkcija vrti u prazno, elaborirajući bez mjere scene koje su sve rekle u prvih pet minuta. Vasiljev i glumci, na čije se umijeće gleda otvorenih usta, uživaju u onom što rade, na nekoliko mjesta upadajući u monotono razigravanje istog. Ali bez obzira na povremene ritmičke padove, ova produkcija ima toliko velikih mjesta da se nedvojbeno može ustanoviti povratak Vasiljeva u društvo velikih nakon nekoliko posnih godina.

Treći velikan ruskoga kazališta s produkcijom u konkurenciji bio je Valerij Fokin čija scenska vizija Gogoljeve *Kabanice* ipak nije ispunila velika očekivanja od redatelja značajnih predstava poput Kafkina *Preobražaja*.

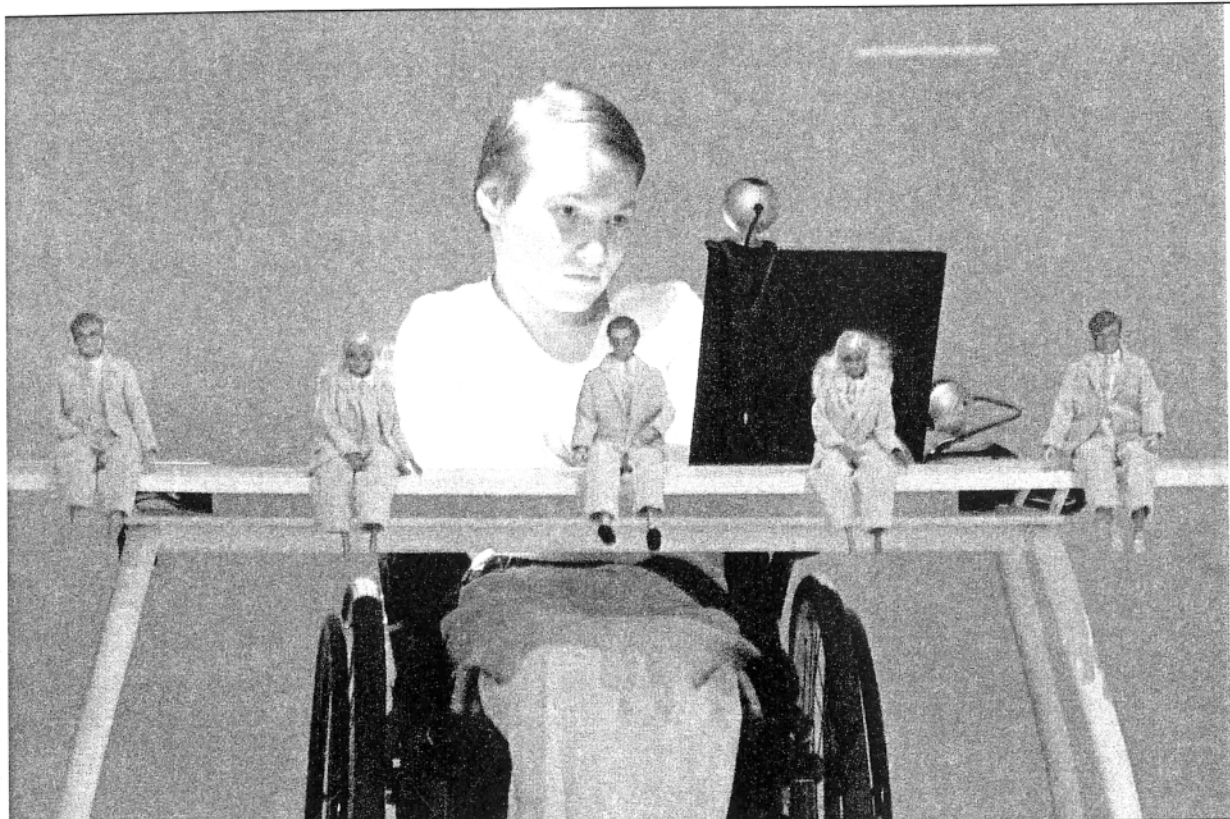
No, program *Zlatne maske*, a onda i *Russian Casea*, ipak je bio usredotočen na mladu gardu i one koji polako počinju biti titulirani srednjom generacijom. Uz već spomenutoga Morfova predstavili su se i Jurij Butusov, najzanimljiviji izdanak petrogradske redateljske škole, *Rikardom III.*, te Boris Jukananov, učenik Vasiljeva s multimedijalnom *Pričom o uspravnom čovjeku* u čijem je središtu jedna od najzanimljivijih osobnosti suvremene ruske scene, hendikepirana spisateljica i glumica Oksana Velikolug. No, definitivno redatelj iz mlade generacije koji je u nekoliko posljednjih godina stvorio niz zanimljivih produkcija jest Kiril Serebrennikov iz Rostova na Donu, koji je uspješnu moskovsku karijeru započeo prije pet godina *Plastelinom*, velikim međunarodnim uspjehom. Ove godine Serebrennikov je imao dvije predstave u konkurenciji za nagrade: *Malograđani* Gorkoga skinuli su s klasika ideološko opterećenje koje su mu nametnule sovjetske godine otvorivši nova značenja nepoznata ovoj generaciji ruskih gledatelja. Posebnu je pozornost izazvala produkcija *Igranje žrtve* po drami braće Presnjakov, a u režiji Serebrennikova. Vladimir i Oleg

Rotschildova violina, režija Kama Ginkas

Presnjakov, spisateljski dvojac, sve je zanimljiviji europskim kazalištima, a *Igranje žrtve* priča je o suvremenoj Rusiji iz perspektive mladića koji zaraduje igrajući žrtve u policijskim rekonstrukcijama ubojstava. Serebrennikov je dramu dramaturški očistio od upitne posljednje scene koja se igrala pirandellovskim postupcima, pretvorivši je u iščašenu gorku komediju o zemlji koja se nakon pada komunizma pokušava prilagoditi novim okolnostima.

FESTIVALI

Priča o uspravnom čovjeku, režija Boris Jukananov

Red Book

Zanimljiv pogled u budućnost pružio je dio programa posvećen predstavama mladih, hrabra odluka izbornika *Russian Casea* Jelene Kovalske i Johna Freedmana, da u selekciju uvrste nekoliko studentskih produkcija. Što se radi na GITIS-u, jednoj od najcjenjenijih kazališnih škola u svijetu, mogli smo vidjeti kroz dva studentska ispita koji su jasno pokazali da ruskom kazalištu sigurno predstoje još bolji dani. *Stepenice uz drvo*, studentski ispit klase Mihajla Mokeeva na Ruskoj akademiji kazališnih umjetnosti (GITIS), podsjetile su na rad Bobe Jelčića i Nataše Rajković. Malu gledateljsku skupinu predstava šeta po skrivenim prostorima derutne zgrade Akademije (jedne od nekoliko zgrada koje

GITIS koristi), igrajući se s njima Čehovom, glazbom i imaginarnim jezikom. Beskrajno mladenačka, zaigrana i kazališno uzbuđljiva, ova je predstava bila jedno od ugodnih festivalskih iznenađenja. *Dječaci*, nastali po motivima romana *Braća Karamazov*, predstavili su klasu Sergeja Ženovača u jednom sasvim drugom svjetlu. Nimalo zaigrani i neobvezni, studenti su fascinirali glumačkom zrelošću i interpretacijom složenih likova Dostojevskog. Ove su produkcije pokazale ozbiljnost rada na ruskim kazališnim školama i pomogle shvatiti da dio uspjeha profesionalnog ruskog kazališta počiva baš na temeljima Akademije i ozbiljnog pristupa zanatu.

Uzbuđljivo, raznoliko, inovativno i dobro organizirano – to su bile odlike ovogodišnje *Zlatne maske*, odnosno njezina *Russian Casea*. Sad je već sasvim izvjesno da je riječ o kazališnoj sredini i festivalu koji su se nametnuli kao vrhunsko mjesto kazališnoga okupljanja europskoga kontinenta.

Mr. Carmen

Vladimir i Oleg Prosenjakov, *Igranje žrtve*, režija Kiril Serebrennikov

